

HET BOEK VAN DE WEEK

Stefan Zweig: „Jozef Fouché“.

Bildnis eines politischen Menschen.

Stefan Zweig, een Duitsch romanschrijver, heeft kort geleden een boek gepubliceerd over Jozef Fouché, een Fransch minister van politie, gedurende diverse perioden van de Fransche revolutie tot onder Napoleon en Lodewijk den Achttienden toe.

Er bestaat aanleiding om op dit boek acht te slaan; in de eerste plaats om de oogmerken van den schrijver, vervolgens om den behandelde persoon zelf.

Om met dezen laatsten te beginnen, Fouché is, evenmin als de Fransche Revolutie, die hem heeft gepoetst, onder de „grieten de l'histoire“ te rangschikken.

Als een zwarte sinistere figuur staat hij te boek in de wereldhistorie en ook de biografie van Stefan Zweig doet ons hem in geen ander licht zien, of het moest zijn in het bloedend rood van zijn ontelbare moorden. De levensloop van Fouché, in het kort verhaald, is aldus: Geboren in 1759, uit burgerouders, werd hij opgeleid voor het onderwijs. De eerste tien jaren van zijn mannelijken leeftijd was hij werkzaam aan verschillende seminaria voor priesters, als leeraar in de wiskunde. In den voortijd van de Fransche revolutie ging hij in de politiek. Eerst was hij bevriend met den ultra-radicaal Robespierre. Daar echter de wind aanvankelijk uit den gematigden, girondijnschen, hoek woe, sloot Fouché zich, toen hij in de Conventie gekozen was, bij de middenpartij aan. Toen echter de Fransche revolutie meer en meer den radicalen kant uitging, draaide Fouché steeds meer naar links, om eindelijk toen in de Conventie gestemd moest worden over leven of dood van den Franschen koning, zich weer bij de jacobijnen te voegen door voor den dood des konings te stemmen. De Conventie zond hem daarna naar de provincie tot het doen van requisities ten behoeve van de heerschende oorlogen. Blijkens woord en daad gedroeg Fouché zich destijds als een theoretisch en practisch communist. Later werd hij door de Conventie belast met het afstraffen van de stad Lyon, welke zich tegen de revolutie verzet had. Met furore kweet hij zich van zijn taak. Elken dag werden eenige honderden menschen dicht opeen gepakt voor de kanonnen geplaatst en aldus doodgeschoten. Een andere executie-methode was de menschen twee aan twee gebonden in de Rhône te verdrinken. Aan deze episode uit zijn leven dankt Fouché zijn naam van „Mitrailleur de Lyon“.

Intusschen was de Fransche revolutie in dat stadium gekomen, waarbij jacobijnen noch girondijnen meer een dag van hun leven zeker waren. De terreur van Robespierre.

Fouché, die de kunst van laveeren uitnemend verstond, wist destijds Robespierre in zooverre de loef af te steken, dat niet Fouché, doch Robespierre zijn leven onder de guillotine eindigde. Toen zakte de terreur ineen en ook Fouché, de terrorist, kon tijdelijk in ballingschap gaan.

Later dook hij weer op als speurhond van het Directoire. Den Directeur Barras wist hij zoozeer in het gevele te komen, dat hij minister van politie werd. In die functie creëerde hij het beruchte spionagesysteem, dat gedurende den Franschen tijd alom schrik verspreidde. Ook het Directoire bleef hij echter niet trouw. Toen hij zag, dat Napoleon's ster opging, wist hij zoo tijdig verraad te plegen, dat hij bij Napoleon minister bleef.

Het is begrijpelijk dat Fouché, machtig door zijn positie en zijn stelsel, waarvan hij alleen den sleutel had, door iedereen gevreesd werd, vanwege zijn absolute onbetrouwbaarheid. Hij was het noodzakelijk kwaad, waarvan zelfs Napoleon zich aanvankelijk niet durfde ontdoen. De communist Fouché was inmiddels twintigvoudig millionaire en hertog van Otranto geworden. Toen hij echter tegen Napoleon's uitdrukkelijken wil, met diens vijanden onderhandelde, werd hij ontslagen.

In 1815 werd hij bij Napoleon's terugkeer weer minister, echter alleen om, na Waterloo, Napoleon aan Lodewijk den Achttienden te verraden voor een ministerszetel.

Zoo geschiedde. Toen evenwel Lodewijk stevig genoeg in den zadel zat, ontsloeg hij den gewezen communist en koningsmoordenaar en verbande hem voor immer uit Frankrijk. Zoo stierf Fouché in ballingschap.

Aldus is het geraamte van Fouché's levensloop. Van dezen persoon tracht de schrijver ons het beeld te tekenen. Hij somt niet al die slechtigheden op om ons te laten zien welk een afschuwelijk hoos mensch die Fouché toch eigenlijk wel geweest is, maar hij tracht uit al de gegevens die omtrent dezen man bestaan, langs psychologischen weg, ons de motieven die hem dreeven te doen zien. Hij wil ons dezen mensch en zijn handelen verklaren, als het ware los maken van zijn historisch verband, opdat wij niet meer zullen zien Fouché, den gevreesden revolutionair, of Fouché, den hand-

langer van Napoleon, maar Fouché, den door zijn innerlijke overtuiging — de overtuiging dat „ik“ eerst komt en verder absoluut niets meer — gedreven mensch.

En al krijgen we dan bitter weinig traais te aanschouwen, moraliseeren doet de schrijver niet. Dat is zooals we straks zullen zien, niet des schrijvers oogmerk.

We krijgen zoo een zeer aannemelijk beeld van Fouché te zien. Wij zien voor ons den man wiens eenig doel is macht, en dat uit louter machtswelust. Daarvoor wijkt alles. Geen ideel doel blijft bij dien hartstocht voor Fouché bestaan. Geen Godsdiens, geen principe, zelfs het meest goddelooze niet, waaraan hij zijn trouw verpand. Want bij de jacht naar macht, dat grillig en wisselvallig bezit, is trouw een onbruikbare eigenschap. Aan geen partij blijft Fouché dan ook getrouw, dan aan die van de immer wisselende meerderheid. Op de onstuimige omwentelingszee is hij de rat, die van het zinkende schip springt op dat hetwelk het nog iets langer zal uithouden, om dit echter even rücksichtslos weer te verlaten voor een derde, als het tweede aan het zinken toe is. Geheel anders dan de andere revolutionairen, als Robespierre bijvoorbeeld, die ten slotte voor „ideeën“ vocht; die meer te vergelijken is met een kapitein, zij het misschien een dronken kapitein, die het zinkende schip niet verlaten wil, maar er met roem — met ijdel, met ingebeelden roem wellicht — mee wil ten onder gaan.

Zoo treft ons Fouché als de karakterlooze, als de kampioen-baantjesjager, als de revolutie-exploitant ten eigen bate, als de man die de allerimmoreelsten nog zoo immoreel weet te behandelen, dat deze slachtoffers, niet door eigen pose, maar door zijn gedrag op de vermoorde onschuld gaan gelijken.

De schrijver schetst ons hier de genialiteit des Satans en aangezien volgens den schrijver genialiteit te bewonderen is, bewondert hij Fouché en tracht hij bewondering te wekken.

Het geschetste beeld zal wel juist zijn. Want, al is deze schrijver eigenlijk een romanschrijver en al vertoont dit boek ook, zooals we zien zullen een „tendenz“ en al is veel materiaal dat voor de psychologische reconstructie van Fouché van zeer groot gewicht zou zijn geweest, door Fouché zelf vernietigd, toch draagt dit verhaal vele kenmerken van het waarachtige.

Maar afgezien hiervan, of het beeld van Fouché, hier geleend, op den werkelijken Fouché gelijkt, of dat de schrijver hem zoo droomt, iets wat een historisch-wetenschappelijke vraag is, die we hier laten rusten, met het oog op de „tendenz“, is dit niet van belang. Want ook de droom heeft zijn uitlegging en die uitlegging is hier van belang.

De kwestie is namelijk, dat Stefan Zweig aan zijn boek den ondertitel geeft van: „Bildnis eines politischen Menschen“. En in zijn voorrede noemt hij zijn boek „een bijdrage... tot de biologie van den diplomaat“, en elders „een bijdrage tot de typologie van den politicus“.

In dit boek wordt dus de geniale Satan naar voren geschoven als „de“ diplomaat, als „de“ politicus. En het is deze strekking die door ons nog nader ter toetse zal worden gebracht. Het voorwoord van het boek toont aan hoe Zweig tot deze voor politici weinig vleiende vergelijking komt. Hij denkt aan 1914 en aan 1918 en poneert als zijn overtuiging dat de noodlottige, wereldwijd brengende feiten en beslissingen, welke door die jaartallen worden aangeduid, de schuld zijn, niet van de menschen met „zuivere ideeën“, maar van minderwaardige „verpolitiekte“ menschen op den achtergrond, menschen met gehomseerden blik en dubieus karakter. De „politiek“ en „diplomatie“, die zijn het noodlot van onzen tijd, la fatalité moderne. En het is voor de adstructie van dit axioma dat Zweig zijn Fouché-historie, met uitlegging, droomde.

Het geloofsstuk van onze „verpolitiekte“ politiek, van de geheime diplomatie die „gekonkel in het kwadraat“ zou zijn, laten wij hier nu rusten. Prof. Mr D. P. D. Fabius citeerde in dit verband eens Von Ihering, die een dergelijke opvatting „de apologie van den lummel“ noemde. Wij willen slechts doen opmerken, dat de onderhavige adstructie van dit geloofsstuk faalt. Immers indien het beeld van Fouché, typologie van een noodlot-brengenden diplomaat en politicus zal zijn, moet vast staan dat Fouché in zijn tijd een dergelijk noodlotbrengend politicus was. Anders ontbreekt het punt van vergelijking. Dan kan de mensch Fouché sprekend gelijken op diplomaten, die volgens Zweig de jongste wereldrampen op hun geweten hebben, maar dan worden ongelijksoortige grootheden vergeleken op grond van psychologische parallellen. De psychologie wordt dan van hulp der historische wetenschap tot usurpator van die wetenschap. Dit is het geval in het boek van Zweig. De uitlegging van den droom is fout.

Zweig laat zien dat Fouché een man achter de schermen is, een op macht belust politicus, zonder geweten, gevreesd zelfs door zijn superieuren. Bij alle beslissende gebeurtenissen konkelte hij mee. De lijn Fouché loopt dwars door de historie van de Fransche Revolutie van 1791 tot 1816 toe. Maar Zweig blijft in gebreke om aan te toonen dat het nu Fouché was en niet b.v. Robespierre,

dat het Fouché was, en als het er op aan komt niet Napoleon, dat het Fouché was en niet Wellington en Metternich, enz., die de historie der dagen hebben gemaakt. Eigenlijk geeft Zweig dit zelf ook toe: Fouché decideerde nimmer, alvorens de omstandigheden gedeceideerd waren. Eerst als het getij verliep, kwam de daad van Fouché: het verraad. Hij sloot zich aan bij de partij, die, naar hij zag, de meerderheid krijgen zou. Maar de noodlotbrengende daad was dan dus al door anderen gedaan. Zijn verraad was niet beslissend meer. Fouché kan daarom niet beschouwd worden als de man die de „welhistorischen Entscheidungen“ der Fransche revolutie op zijn geweten heeft. Niet in het minst, hoe griezelig en invloedrijk hij ten deele ook was.

Een historisch onderzoek naar de menschen die in de Fransche revolutie aan de touwtjes trokken, moet komen tot de makers ervan en niet tot de exploitanten van een stukje van die revolutie. Bij die makers zouden de typen gezocht moeten worden van de „professionellen Hasardeuren, die wir Diplomaten nennen“, en die de rampen van nu, op hun rekening zouden hebben. Fouché is een dergelijk type niet.

Daarom kan Zweig's typologie van den politicus, hoe geslaagd misschien ook als „Bildnis dieses politischen Menschen“, tot troost van menig beoogd slachtoffer, als niet ter zake worden geseponeerd.

Dr J. A. H. J. S. BRUINS SLOT.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Werkstaking.

IV.

Met de moeilijkheden die de staking vergezellen, ook wanneer die staking is een zuiver economisch conflict, komt de Kerk telkens weer in aanraking.

Het is meermalen voorgekomen, dat arbeiders, leden van een christelijke vakvereniging, medebetrokken bij een staking, kerkelijk werden behandeld. Dat ben het Heilig Avondmaal werd ontzegd, of ook, wat wel eens te verstaan was, afgeraden werd aan het Heilig Avondmaal deel te nemen.

Wij willen de ons bekende gevallen hier niet bespreken, maar ons bepalen tot de vraag, of een economisch conflict tot kerkelijke behandeling moet leiden. Het ligt voor de hand, dat dit naar ons gevoelen niet het geval kan zijn.

Daar is tusschen twee groepen, die contractueel gebonden waren, een verschil ontstaan, dat tot het onderbreken van de contractuele verhouding heeft geleid. Daarin behoort zoomin als in een geschil tusschen aannemer en principaal, tusschen huurder en verhuurder, iets te liggen, dat de verhoudingen in het wezen heeft aangetast.

Daar is een verschil dat men nog niet heeft opgelost, maar dat men tracht uit den weg te ruimen door tegen de oorzaken te ageeren, te strijden zoo men wil, maar dit kan gebeuren met volkomen hartstochtelooze gemoed, en met betrekkelijke waardeering voor elkanders standpunt, naast volkomen waardeering voor elkanders personen.

Natuurlijk kan dit alleen, wanneer beide partijen (en elk individueel lid der partij) overtuigd zijn, dat zij naar recht hebben gevraagd en anderzijds naar recht hebben geweigerd en volkomen toegankelijk zijn geweest voor elkanders argumenten. Dan kan, trots dit verschil, dat in de beperktheid van ons menschelek kennen ligt, het hart volkomen vrede hebben met God en ook, hoe paradoxaal het lijkt, vrede met de menschen. Dan kan de christenpatroon in het conflict betrokken, met den leider der vakorganisatie die mee bij hem in staking is, Heilig Avondmaal vieren, omdat beiden zich, trots dit geschil dat den buitenkant van het leven raakt, één weten in den Christus, wiens bloed vergoten werd ook voor de zonden die op sociaal terrein werden bedreven.

Dat echter in dagen van conflict, ernstig zelf-onderzoek wordt gepredikt, teerder nog dan anders op de heiligheid van de Tafel des Heeren gewezen wordt, ligt wel voor de hand. Want de zonde ligt zeker aan de deur en het gevaar van bitterheid en afgunst is grooter dan ooit. Echter, wanneer geen bijzondere omstandigheden of complicaties tot optreden dringen, dan houde men zich aan het Avondmaalsformulier, dat spreekt van een „zich-zelve beproeven“.

Anders wordt het indien in het publiek optreden der stakende arbeiders, zich een geest openbaart, die niet uit God is. Indien handelingen worden verricht tegen den vroegeren werkgever, of tegen de niet stakende arbeiders, die in wezen overtreding zijn van het zesde gebod. Dan is vermaan en censuur uiteraard plichtmatig.

Hier moet duidelijk gezegd wat wij bedoelen. Optreden van de vakorganisatie en dus voor de arbeiders, publiek optreden, wordt door ons niet veroordeeld. Dat men zich wendt tot het publiek en een uiteenzetting geeft van het conflict, om eigen houding te rechtvaardigen en steun te zoeken in de publieke opinie, is nimmer te taken.

Dat m
of er ge
men zie
aantal d
eens van
kan doo
rekensch

Dat m
te overtu
tracht in
men, da
evenmin

Hier p
voorzich
dat iem
flict, a
varing

ook hee
te aanve
let op d
betrokke
zij grifw
vallen, c
ben dan

Maar,
stemmin
kring, or
beijders
des gew

Moet
flict een
geen oot
actie ko
de kerke
ook oort

Het li
hebben
indien d
troleerer
het spru
aansluit

Maar
in een l
verander
van het
uitjouw
van hen
delen, v

Voor
zich te
voeten,
moet he
God mo

Hier
De patr
hebben
Soms in

Daaro
de herde
is het e
predikin
meente,
ook doo
zoo zwa

Die de
offer, en
allen ka
Daar

meer tre
zou. Da
eer mer
geestelij
aan ver
gegeven.

Laat
dagen v
spreken
eest wa
lijden. Z
van des

Hier
kan noo
En nimm
dit opzie

Maar
toegepas
optreden
lijdenis,
eisch of
loden en

OP

OP

OP

OP

OP

OP